

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oude Boteringestraat 66, Groningen
Status: BBP
Periode: 18 november 2004 en 23 februari 2005
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts.
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 21 oktober 2006

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen. Het achterhuis is verbonden met de panden Muurstraat 2 en 4, maar maakt daar historisch gezien geen deel van uit.

Van het achterhuis waren de kamer op de eerste verdieping en zolder niet toegankelijk. Verder was het niet mogelijk om de achterste zolderkamer van het voorhuis te bezoeken, wel de vliering daarboven. De voorste zolderkamer en vliering waren evenmin toegankelijk.

Het laat-19de-eeuwse bijgebouw op het achterterrein is niet nader beschreven, aangezien deze buiten de beschouwingperiode van dit project valt (verkenningen van gebouwen, ouder dan circa 1850).

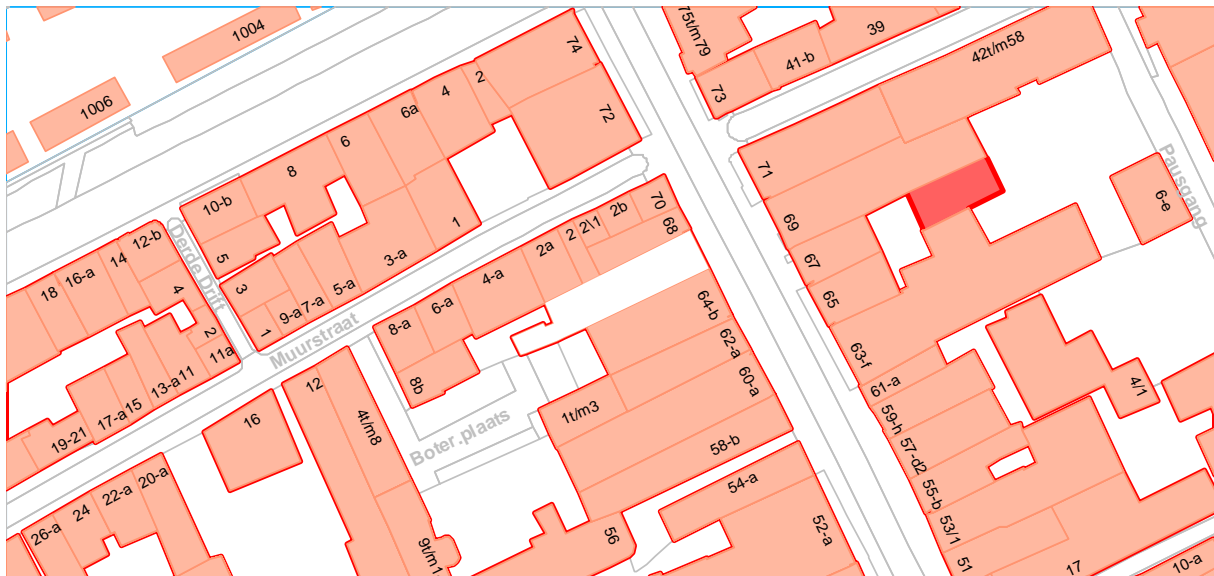
SITUERING/ STRUCTUUR

Oude Boteringstraat 66 ligt in het bouwblok tussen de Oude Boteringstraat (begrenzing aan de oostzijde), Muurstraat (noordzijde), Oude Kijk in 't Jatstraat (westzijde), Academieplein/ Broerstraat (zuidzijde).

Het pand Oude Boteringstraat 66 bestaat uit een diep voorhuis, een overdekt binnenplaatsje en een klein achterhuis. Het voorhuis is een rechthoekig gebouw, waarvan het voorste deel bestaat uit drie bouwlagen met een kap met plat en vier steile schilden (een afgeplat tentdak) en het achterste deel uit twee bouwlagen met een zadeldak met wolfseind (achterzijde). Het voorste deel van de kap heeft een uitbreiding aan de achterzijde, uitgevoerd in de vorm van een dakopbouw op de nok van het zadeldak aan de achterzijde. Rechts van het voorhuis bevindt zich een smalle ozendrup.

Het binnenplaatsje tussen het voor- en achterhuis is ingevuld met een eenlaags gebouw met een plat dak. Het achterhuis bestaat uit twee bouwlagen en een zadeldak, waarvan de nok evenwijdig loopt aan de Oude Boteringstraat. Tegen de achtergevel van het achterhuis staat een eenlaags aanbouw met een plat dak, dat een zelfstandig bijgebouw op het achterterrein omsluit. Dit laat-19de-eeuwse bijgebouw bestaat uit twee bouwlagen met een plat dak. Hierop sluit een restant van een oude perceelsecheidende muur aan.

Het voorhuis, achterhuis en zelfstandig bijgebouw op het achterterrein zijn onderling verbonden door een droogloop (met een plat dak). Deze droogloop sluit aan op de gangen in de gebouwen.

BOUWGESCHIEDENIS

De bouwgeschiedenis van voor- en achterhuis van Oude Boteringstraat 66 valt moeilijk te achterhalen door middel van een bouwhistorische verkenning. Vooral nog valt slechts te concluderen dat het voorhuis in zijn huidige opzet uit de 16de of vroege 17de eeuw moet stammen.¹ De datering is voornamelijk gebaseerd op de kapconstructie met eikenhouten sporen, voorzien van gezaagde telmerken. Verder valt op te maken dat het huis aanvankelijk bestond uit twee bouwlagen met een (zadel)dak, haaks op de straat. Voor- en achtergevel waren ongetwijfeld uitgevoerd als punt- of topgevels. Op die wijze staat het huis ook afgebeeld op de vogelvluchtplattegrond van Haubois uit 1643. Direct tegen de achtergevel staat een langerekt achterhuis, weliswaar iets lager maar eveneens met twee bouwlagen en een zadeldak. Het is goed mogelijk dat deze weergave inderdaad juist is, want de achtergevel van het huidige achterhuis heeft een 17de-eeuwse datering. Er zijn ontlastingsboogjes herkenbaar voor smalle 17de-eeuwse vensters (kloostervensters) op de begane grond.

¹ Het voorhuis meet circa 6,5 (breedte) x 15 meter (lengte).

Oude Boteringstraat 66 van achteren gezien op de kaart van Haubois uit circa 1643 is het tweede huis van af de hoek.

Het achterhuis is in de 18de eeuw grondig verbouwd, vermoedelijk door de sloop van het voorste deel van dit gebouw en het aanbrengen van een nieuw dak. Dit dak was een zadeldak, waarvan de nok evenwijdig ligt aan de Oude Boteringstraat. Daarmee kreeg het pand een kleine binnenplaats tussen voor- en achterhuis. Op de kadastrale minuut van circa 1830 staan achter het voorhuis twee kleinere achterhuizen, onderling en met het voorhuis verbonden door een smalle verbindingsgang.

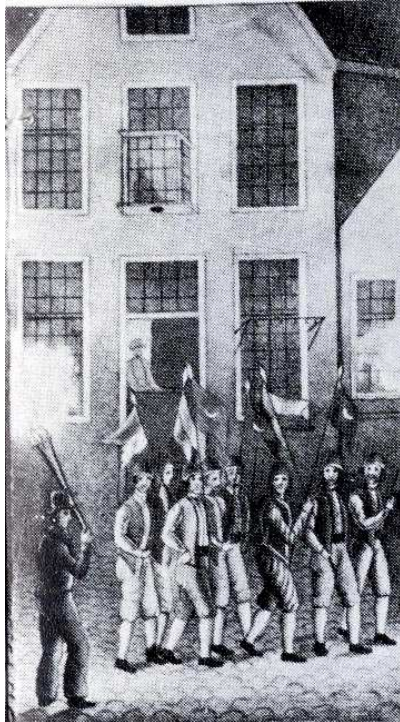

Deel van de kadastrale minuut uit omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering. De Oude Boteringstraat van boven naar beneden op de kaart.

Op de gravure van de maskerade van studenten in 1836, voorstellende de 'intogt van Soliman II binnen Belgrado ten jare 1566'² staat de westelijke gevelwand van de Oude Boteringstraat afgebeeld, lopende van nummer 34 t/m 74. De voorgevel van Oude Boteringstraat 66 staat nog in zijn 16de- of 17de-eeuwse vorm afgebeeld, namelijk een tweelaags topgevel met drie venster-assen. Midden op de

² A.T. Schuitema Meijer, *Groningen in prent*, Zaltbommel 1981, pag. 110 en 111.

begane grond bevond zich een entree, geflankeerd door twee vensters met veelruitsschuiframen. De verdieping bezat drie vensters, waarvan de middelste een erkervormige uitbouw bezat. Deze erker had fijnmazig verdeelde ramen. En ook de beide flankerende vensters bezitten veelruitsschuiframen. Helaas is de gevelpunt niet afgebeeld.

Oude Boteringstraat 66 op gravure uit 1836.

Omstreeks 1875 heeft een grondige verbouwing plaatsgevonden, waarbij het voorste deel van het huis is opgehoogd tot drie bouwlagen met een kap met plat en vier schilden. Tevens is de voorgevel vervangen door de huidige drielaags lijstgevel, aanvankelijk met een zeer rijk gedetailleerde winkelpui en vensters met schuiframen op de eerste en tweede verdieping. Ook de indeling en interieurafwerking zijn toen gemoderniseerd, hetgeen nog valt af te leiden uit een aantal stucplafonds, het trapenhuis en diverse paneeldeuren.

In 1949 kreeg het huis een nieuwe winkelpui, die in hoofdlijnen nog aanwezig is. Hiervoor werd de begane grond geheel bekleed met geschuurde Franse kalksteen, boven een plint van gepolijst diabaas. Links bevindt zich een groot, ongedeelde etalagevensters, rechts een laag deurkozijn met een glasdeur. Boven de deur was plaats voor een reclame van Ahrend (in 'handgeschreven' letters). De winkelruimte is meermalen gewijzigd, onder meer in 1977 en 1982. Bij deze laatstgenoemde verbouwing werd ook de begane grond van Muurstraat 4/4a geïncorporeerd.

In de late 20ste eeuw hebben ook verbouwingen plaatsgevonden in de bovenwoning ten behoeve van de opsplitsing in kamers. Momenteel wordt het complex ontsloten via Muurstraat 2/2a.

BESCHRIJVING VOORHUIS

gevels

De voorgevel van het voorhuis is een drielaags lijstgevel uit circa 1875, voorzien van (wit geschilderd) ruw pleisterwerk. Dit pleisterwerk stamt uit de 20ste eeuw. De begane grond is bekleed met natuursteen, eveneens beschilderd met witte verf. Volgens de bouwtekening uit 1949 is sprake van Franse kalksteen en een plint van gepolijste diabaas.

De begane grond bevat aan de linkerzijde een rechthoekige etalageruit en aan de rechterzijde een deurkozijn met een glasdeur, beide uit 1949. Voor de deur liggen twee hardstenen treden (1949). De drie hoge, 19de-eeuwse vensters op de eerste verdieping hebben H-ramen, waarvan de bovenlichten

zijn ingevuld met glas-in-lood. De tweede verdieping bevat drie eveneens 19de-eeuwse vensters met kalven, voorzien van stolpramen en drieruitsbovenlichten.

De achtergevel van het voorhuis.

De achtergevel van het voorhuis is een afgetopte puntgevel uit de 16de of vroege 17de eeuw, die pas in de loop van de 18de eeuw vrijgelegd is door sloop van het voorste deel van het achterhuis. De begane grond en een deel van de eerste verdieping zijn aan het zicht onttrokken door aanbouwen. De gevel is vlak gepleisterd en wit geschilderd. Er zijn diverse ankers zichtbaar, behorend bij de balklaag boven de eerste verdieping en flieringen in de kapconstructie. De eerste verdieping van deze gevel bevat twee vensters met 19de-eeuwse, geprofileerde kozijnen. Het linker venster in deze achtergevel heeft een tweeruits bovenlicht (19de eeuw), vermoedelijk een restant van de 19de-eeuwse zesruitsramen. Voor het overige zijn deze ramen naderhand gewijzigd. Naast het linker venster bevindt zich nog een afwijkend, klein venster uit de tweede helft van de 20ste eeuw. Het zoldervenster stamt in zijn huidige vorm eveneens uit de tweede helft van de 20ste eeuw.

De kap met plat en vier schilden heeft zwarte verbeterde Hollandse pannen, het zadeldak met wolfeind orangerode Oudhollandse pannen.

plattegronden per bouwlaag

De begane grond van het voorhuis is tegenwoordig een min of meer ongedeelde ruimte, die in open verbinding staat met de achterliggende ruimte van (overbouwde) binnenplaats, achterhuis en enige aanbouwen. Ook is er een verbinding met de panden aan de Muurstraat. Met enige moeite valt de oude indeling aan de hand van de bouwsporen te herleiden. Tot voor kort was er sprake van een voorkamer over de volle breedte van de begane grond, de 19de-eeuwse winkelruimte. Daarachter bevonden zich een iets smaller souterrain met opkamer (rechterzijde) en een gang op het niveau van de begane grond (linkerzijde). In het voorste deel van de achterkamer bevond zich een dwarsgeplaatste trap naar de eerste verdieping.

Tegenwoordig valt de voorkamer nog slechts te herkennen aan het stucplafond met forse, gebogen koof. Dit stucplafond stamt uit 1949. De wanden zijn voorzien van voorzetwanden. De achterzijde van

deze kamer wordt gemarkeerd door het hogere vloerniveau van het achterste deel van het huis (over de volle breedte). Trappen leiden naar dit hogere niveau en het lagere niveau van het souterrain. Het souterrain beslaat niet de volle breedte van het huis, maar de breedte van de voormalige achterkamer. De zoldering van het souterrain is geheel vernieuwd.³ De omvang van de oude opkamer valt te herkennen aan het stucplafond uit de periode 1870-1880. Dit 19de-eeuwse stucplafond heeft een middenornament, rijkelijk versierd met onder meer een omkranste rozet, bladwerk en portretmedaillons. Ook de vier hoekornamenten zijn versierd met bladwerk en portretmedaillons. Een geprofileerde perklijst verbindt de hoekornamenten. De plaats van de trap naar de verdieping tussen voor- en achterkamer tekent zich af door vlak stucwerk. Het beloop van de gang wordt gemarkeerd door een onderslagconstructie en het vlakke stucwerk.

Het middenornament van het 19^e eeuwse stucplafond van de opkamer.

De achtergevel van het voorhuis is op het niveau van de begane grond gesloopt. De plaats van de gevel is herkenbaar aan een balk in de zoldering en het trapje, dat de verbinding vormt tussen de achterruimte op het niveau van de opkamer en de begane grond van de aanbouwen aan de achterzijde.

Op de eerste verdieping is de omvang van het voorhuis goed herkenbaar. De indeling bestaat uit een voorkamer, een overloop met trappenhuis en een smallere achterkamer. Naast deze achterkamer bevindt zich een gang, die via een verbindingslid ook het achterhuis ontsluit. Zowel in voor- als achterkamer valt de structuur van een enkelvoudige balklaag te herkennen, die gelet op de maatvoering als de ankers in de buitengevels waarschijnlijk tot de originele opzet behoort. In de voorkamer zijn de balken omkleed met geprofileerd stucwerk (circa 1875). De velden tussen deze balken zijn versierd met platte plintlijsten. De interieur-afwerking van de eerste verdieping is sterk versoberd, waarbij ook de schouw in de voorkamer (tegen linker zijgevel) is verdwenen en de schouw in de achterkamer (tegen de rechter zijgevel) is vernieuwd. Alleen de trap tussen eerste en tweede verdieping is nog noemenswaard, vanwege de sierlijke trappaal met cannelures en vruchtenslingers, de geprofileerde handlijst en de gedraaide houten balusters. Ook de beëindiging van de lambrisering langs de trap heeft een sierlijke vorm, terwijl de geprofileerde handlijst als bladwerk over deze beëindiging heen grijpt.

De zolderverdieping is verdeeld in een voorkamer, een overloop en een achterkamer. De voorkamer bevindt zich het voorste deel van de kap (de 19de-eeuwse kap met plat en vier schilden), de overloop en de achterkamer in het oorspronkelijke zadeldak. Boven de achterkamer bevindt zich een vliering. De voor- en achterkamer op de zolder waren niet toegankelijk.

³ Naar verluidt had de kelder indertijd een stenen gewelf. Dit gewelf zou zijn gesloopt vanwege de slechte bouwtechnische toestand.

De overloop is geheel afgetimmerd, zodat slechts kon worden geconstateerd dat er sprake is van schaargebinten en flieringen (wurmtten).⁴ In de spantvakken zijn hangbalken geconstateerd. Zowel de dekbalken van de gebinten als de hangbalken zijn omtimmerd met geprofileerde houten delen. Op de vliering van de zadeldak van het achterhuis bleek sprake te zijn van eikenhouten sporenparen, voorzien van gezaagde merken. Het merendeel van de sporenparen is compleet, zoals kan worden opgemaakt uit de samenhangende merken op de sporen en hanenbalken. Opmerkelijk is de tamelijk willekeurige volgorde van de sporenparen, namelijk van voor naar achteren: III, IV, XII, XX, I, Λ met II (samengevoegd uit twee sporenparen), IIIIAX, III, IIIXX, X, XI en XΛIII. Op grond van deze beperkte waarneming kan niet worden geconcludeerd of de sporen afgenomen en herplaatst zijn of reeds bij de bouw in willekeurige volgorde zijn geplaatst. Diverse herstellingen en opnieuw vastgezette hanenbalken doen het eerste vermoeden, te meer omdat er een sporenpaar blijkt te zijn samengesteld uit sporen van twee verschillende paren, namelijk Λ met II. Er zijn ook diverse sporen nieuw ingevoegd (19de en 20ste eeuw).

Foto van de eikenhouten sporenkap met gezaagde merken.

Er zijn echter ook complete sporenparen met oudere inkepingen voor hanenbalken, waaruit geconcludeerd kan worden dat de sporen in de huidige 16de- of vroeg-17de-eeuwse constructie reeds hergebruikt zijn. Enkele sporen blijken bovendien te zijn aangepast voor hergebruik op deze plaats, waaronder aanslissingen.

BESCHRIJVING ACHTERHUIS

gevels

De voorgevel van het achterhuis is een tweelaags gevel, waarvan de begane grond vrijwel geheel is gesloopt ten behoeve van de uitbreidingen van de winkel. Op de (in één laag overbouwde) binnenplaats tussen voor- en achterhuis valt te zien dat de verdieping is uitgevoerd in metselwerk, dat

⁴ Deze gebinten bestaan uit geknikte of kromme spantbenen, dekbalken en korbeels. Op deze gebinten liggen de flieringen of wurmtten, geschoord door windschoren.

geheel wit is geschilderd. Grote delen van deze gevel zijn vernieuwd in machinale baksteen. De begane grond bevat twee lage bovenlichten, de verdieping is geheel blind.

De achtergevel is eveneens een tweelaags gevel, waarvan de begane grond vrijwel geheel is gesloopt ten behoeve van de winkel op de begane grond. Het resterende deel van de gevel is uitgevoerd in baksteen, waarvan de tienlagenmaat circa 72 cm bedraagt.⁵ Vlak boven het platte dak van de aanbouw zijn drie ontlastingsboogjes te zien, behorend bij kloostervensters op de begane grond. De verdieping heeft een samengesteld venster uit het midden van de 20ste eeuw.

De linker zijgevel is een tweelaags topgevel, waarvan de begane grond en eerste verdieping zijn voorzien van cementpleisterwerk. Alleen in de geveltop is het metselwerk zichtbaar, inclusief de vlechtingen. De geveltop is aan de voorzijde verhoogd met een toelopende scheg in verband met een verhoging van de voorgevel.

De rechter zijgevel is een in pandige muur geworden na het doortrekken van het zadeldak van het achterhuis tot op het (haakse) zadeldak van Muurstraat 2a.

plattegronden per bouwlaag

De begane grond is onderdeel van de winkelruimte van Oude Boteringstraat 66. Er zijn geen bijzonderheden in de interieur-afwerking aangetroffen, afgezien van een ronde gemetselde waterput. Deze waterput heeft een aanzienlijke ouderdom, die zonder nader onderzoek niet valt vast te stellen.

De eerste verdieping was niet toegankelijk. De kap evenmin.

WAARDESTELLING

Het voorhuis van Oude Boteringstraat 66 heeft hoge monumentwaarden, vanwege de 16de-eeuwse hoofdropzet van het gebouw en het redelijk complete casco van muurwerk, balklagen en kapconstructie (zadeldak). Het voorste deel van het huis is omstreeks 1875 verhoogd en heeft een nieuwe voorgevel gekregen, hetgeen kenmerkend is voor de verstedelijking en cityvorming in de Oude Boteringstraat.

Van het voorhuis zijn de beide zijgevels en achtergevel, de balklagen boven de begane grond en eerste verdieping en het grootste deel van de kapconstructie behouden. Opmerkelijk is het feit dat de 16de-eeuwse kapconstructie deels uit hergebruikte sporen bestaat, die dus nog ouder moeten zijn. De kelder heeft positieve monumentwaarden, aangezien deze ruimte een essentieel onderdeel is van de historische indeling met een (gedeeltelijk) souterrain en opkamer. Voor het overige heeft de indeling van het voorhuis indifferente monumentwaarden. Het trappenhuis tussen eerste verdieping en zolder heeft hoge monumentwaarden, vanwege de bijzondere detaillering en decoratie. De interieur-afwerking heeft indifferente monumentwaarden, met uitzondering van het stucplafond van de v.m. opkamer op de begane grond. Dit stucplafond heeft hoge monumentwaarden.

Het achterhuis heeft indifferente monumentwaarden, aangezien de gevels, constructie, indeling en interieur-afwerking door de verbouwingen in de 20ste eeuw ernstig zijn beschadigd. Een voorbehoud geldt hierbij voor de kapconstructie, aangezien deze niet kon worden bezocht.

AANBEVELINGEN

Bij eventuele verbouwingen moet nader onderzoek worden verricht naar het casco van muurwerk en balklagen, inclusief alle sporen van indeling en (oude) afwerkingen.

---

⁵ Het baksteenformaat bedraagt 25½-28 x 11½-14 x 5½-6 cm, bij een tienlagenmaat van 72 cm.

Bijlage: uittreksel uit het bouwdoosier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Oude Boteringestraat 66 / Muurstraat 2 en 4**
Bouwdoosiernummer : B 16153
D.I.V. bezoek : 18 oktober 2004

1931

A.J. van Delden krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een reclamelichtbak tegen de voorgevel van Oude Boteringestraat 66.

1932

A.J. van Delden krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een verkoopautomaat tegen de voorgevel van Oude Boteringestraat 66.

1949

De N.V. Wed. J. Ahrend & Zn.'s Amsterdamse Handelsvereniging krijgt een vergunning voor het veranderen van de winkelpui in de voorgevel van Oude Boteringestraat 66. De kruidenierswinkel die in het pand is gevestigd wordt een winkel in materialen en instrumenten voor technisch tekenen, kantooroutillage etc. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed. Architect van het bouwplan is W. Persijn uit Groningen.

1973

J.W. Boersma krijgt een vergunning voor het plaatsen van drie lichtreclames tegen de voorgevel van Oude Boteringestraat 66.

1977

J.W. Boersma krijgt een vergunning voor het veranderen en vergroten van de winkel in Oude Boteringestraat 66. De bouwkosten bedragen f 22.000,-

1982

J.W. Boersma krijgt een vergunning voor het veranderen en samenvoegen van een winkelruimte en drukkerij tot winkel en magazijnruimte. Het betreft Oude Boteringestraat 66 en Muurstraat 4/4a. De bouwkosten bedragen f 4.000,-

H. Wierts